

Kirjandus

II kooliaste

Õppeprotsessi kirjeldus

Aine sisu ja taotlused

Kirjandus on õppeaine, milles arendatakse õpilaste lugejaoskusi, kujundlikku mõtlemist ning verbaalset loomevõimet, kujundatakse õpilaste esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, rikastatakse tundemaailma ning aidatakse neil kujuneda isiksusena, leida oma identiteet ja luua ainuomane maailmapilt.

Põhikooli kirjandusõpetuses keskendutakse eelkõige ilukirjanduse lugemisele ja tõlgendamisele. Eraldi pööratakse tähelepanu teose mõistmist toetavate oskuste arendamisele, teose kui terviku mõistmisele ning kujundliku keele tundmaõppimisele. Interpreteerimis- ja sünteesivõime arendamiseks kuuluvad kirjandusõpetusse ka tekstide esitamine ning õpilaste omalooming eri liiki tekstidena. Funktsionaalse kirjaoskuse arendamiseks tegeldakse kirjandustunnis ka teabetekstidega. Õppeprotsessis võimaldatakse õpilastele rohkesti omaloomingulisi, sealhulgas kirjandusteostele, teistele tekstidele ja oma elamustele tuginevaid kirjutamiskogemusi, et arendada ja väärtustada loovust ja mõtlemisvõimet ning tuua esile kirjutaja isikupära ja annet.

Õppekava läbivaid teemasid peetakse silmas kirjanduse õppeaine eesmärkide seadmisel, õpitulemuste ning õppesisu kavandamisel, lähtudes II kooliastmest ning kirjanduse õppeaine spetsiifikast.

Elukestev õpe ja karjääriplaneerimine. Rollimängude, tekstide käsitlemise, arutelude ja loovtööde kaudu arendatakse õpilaste suhtlus- ja koostööoskusi, mis on olulised tulevases tööelus. Arendatakse suutlikkust kujundada oma arvamust, väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult, lahendada probleeme. Õppetegevus võimaldab õpilasel kujundada eneseanalüüsiks vajalikku sõnavara, et analüüsida oma huvisid, võimeid, nii ainealaseid kui ka teisi oskusi ja teadmisi ning õpilast suunatakse kasutama eneseanalüüsi tulemusi oma tulevase haridustee ja tööelu planeerimisel.

Keskkond ja jätkusuutlik areng. Tervis ja ohutus. Teemakohaste tekstide varal, probleemülesannete lahendamise ning suuliste ja kirjalike arutluste kaudu toetatakse õpilaste kujunemist sotsiaalselt aktiivseteks, keskkonnateadlikeks, vastutustundlikeks ning tervist ja turvalisust väärtustavateks inimesteks.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Eri liiki tekstide käsitlemise kaudu suunatakse õpilasi märkama ühiskonna probleeme ja neile lahendusi otsima. Projektides osalemine aitab kasvatada aktiivset ellusuhtumist.

Kultuuriline identiteet. Kirjanduse kui rahvuskultuuri kandjate toel kujuneb õpilastes arusaam endast, teadmine oma juurtest, eesti keele erikujudest (nt Mulgi, Võru, Setu, Kihnu murre). Emakeele ja kirjanduse väärtustamise kaudu õpitakse lugu pidama endast ja oma rahvast, teiste rahvaste tekstide abil kujundatakse arusaam kultuuride erinevustest, aga ka tõdemus inimkonna kultuurilisest ühisosast.

Teabekeskond. Erinevatest allikatest (sh internetist) teabe hankimine, selle kriitiline hindamine ja kasutamine on nii teadmiste laiendamise kui ka tekstiloome eelduseks.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Õpiülesannete lahendamiseks kasutatakse teadlikult infoühiskonna

võimalusi, õpilasi suunatakse alternatiivseid lahendusi otsima, oma ideid ellu rakendama. *Väärtused ja kõlblus*. Ilukirjandust ning kultuuriteemalisi teabetekste lugedes ja analüüsid, nende üle arutledes ning nende põhjal kirjutades pööratakse tähelepanu õpilaste kujunemisele kõlbelisteks isiksusteks, kes teavad ja tunnustavad üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi. Tekstide analüüsi abil kujundatakse julgust astuda välja taunimisväärtuste tegude ja hoiakute vastu.

Õpilase ainealaseid teadmisi ja oskusi võrreldakse õpilase õppe aluseks olevas ainekavas toodud oodatavate õpitulemustega ja tema õppele püstitatud eesmärkidega. Hindamise alus on põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (09.06.2010, § 29, § 30), põhikooli riiklik õppekava (06.01.2011, § 19, § 20, § 21, § 22 ja § 23) ja kooli õppekava. Kirjanduse õppimise tulemusi hinnatakse eesti keele õppes eraldi alates 5. klassist. II kooliastmes hinnatakse teoste lugemist ning tutvustamist, jutustamist, tekstide tõlgendamist ja analüüsi, kirjandusliku kujundi mõistmist, teksti esitust ja omaloomingut.

Kirjalikes kirjandusülesannetes parandab õpetaja ka keelevead, kuid hinnates arvestab valdavalt töö sisu. Omaloominguliste tööde puhul võib lisahindega tunnustada esteetilist aspekti (RÕK lk 6).

Hindamise abimaterjale:

Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskuse veebileht „Õppimist toetav hindamine“ – <https://6ppimisttoetavhindamine.wordpress.com/>;

M. Jürimäe, A. Kärner, L. Tiisvelt „Kujundav hindamine kui õppimist toetav hindamine“ –

http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/ht/oppimist_toetav_hindamine_kokkui.pdf;

Andrus Org „Kujundav hindamine kirjanduse õpetamisel“ – <http://oppekava.innove.ee/kujundav-hindamine-kirjanduse-opetamisel/>

Õppeprotsessi kirjeldus järgib kirjanduse ainekava ja koosneb järgmistest osadest: kujundatavad üldpädevused; II kooliastme õpitulemused; õppeteemad „Lugemine“, „Jutustamine“, „Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine“, „Teksti esitus ja omalooming“. Iga teema alajaotuses on esitatud teemakohased õpitulemused, põhimõisted, õppesisu, meetodilised soovitusel, lõiming ja valik soovitatavaid lisamaterjale. Õppeteema „Kirjandustekstide valik“ alajaotuses on esitatud soovituslik kirjandusteoste loend teoste terviklikuks käsitlemiseks, rahvaluule tekstivalik ja põhjalikumalt käsitletavate autorite loetelu. Kirjanduse kohustuslike nädalatundide arv II kooliastmes on neli.

Kujundatavad üldpädevused

Kultuuri- ja väärtuspädevus. Kujundatakse kõlbelisi ja esteetilis-emotsionaalseid väärtusi ning kultuuriväärtuste mõistmist ilukirjandustekstide kaudu.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus. Tundides kasutatava paaris- ja rühmatöö käigus kujundatakse koostööoskust, julgustatakse oma arvamust välja ütlemas, kaaslaste ideid tunnustama ja teistega arvestama, ühiseid seisukohti otsima. Eri laadi ülesannete kaudu kujundatakse oskust suhelda eetiliselt ja olusid arvestades nii suuliselt kui ka kirjalikult, nii vahetult kui ka veebikeskkonnas.

Enesemääratluspädevus. Tekstide üle arutledes kujundatakse õpilastes positiivset minapilti. Õpiolukordades luuakse võimalused suhestuda käsitletavate teemadega, loovülesannete kaudu tuuakse esile õpilaste eripärad ja anded, vormitakse maailmavaade.

Õpipädevus. Arendatakse kuulamis- ja lugemisoskust, tekstide koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist.

Suhtluspädevus. Kujundatakse suulise ja kirjaliku suhtluse oskust, suhtluspartneri ja tema suulise ja kirjaliku kõne mõistmist, suhtluspartneriga arvestamist ning sobiva käitumisviisi valikut, oma seisukohtade esitamist ja põhjendamist. Õppetegevuse ja õppetekstide kaudu pannakse alus

õpilaste diskuteerimis- ja väitlemis- ning tänapäevasele kirjaliku suhtlemise oskusele.

Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus. Vanemates tekstides kasutatud mõõtühikute teisendamise kaudu edendatakse arvutusoskust. Õpitakse eristama teaduslikku teavet ilukirjanduslikust ja populaarteaduslikust teabest ning kasutama tehnoloogilisi abivahendeid tekstide loomisel, korrigeerimisel ja esitamisel.

Ettevõtlikkuspädevus. Ettevõtlikkuse ning vastutustunde kujunemist toetatakse nii kirjandustekstidest kui ka igapäevaelust lähtuvate eakohaste probleemide arutamisega, nende suhtes seisukoha võtmise ja neile lahenduste otsimisega nii tundides kui ka loovtöodes. Ettevõtlikkuspädevuse kujunemist soodustab õpilaste osalemine projektides, mis eeldavad õpilaste omaalgatust ja aktiivsust ning kirjandusteadmiste rakendamist ning täiendamist eri allikatest.

II kooliastme õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- 1) loeb eakohast eri žanris väärtkirjandust, kujundab selle kaudu oma kõlbelisi tõekspidamisi ning arendab lugejaoskusi;
- 2) loeb ladusalt ja ilmekalt jõukohase keerukusega teksti ning mõistab seda;
- 3) oskab tutvustada loetud teoste sisu ja tegelasi, arutleda tegelassuhete ja probleemide üle, sealhulgas võrrelda tegelaste ning enda väärtushoiakuid ja huvisid;
- 4) oskab teksti- või elamuspõhiselt jutustada ja loetu üle arutleda;
- 5) kirjutab nii jutustavaid kui ka kirjeldavaid omaloomingulisi töid, väljendades end korrektselt;
- 6) oskab vajaliku teavet hankides kasutada eri allikaid, sealhulgas sõnaraamatuid ja internetti.

Lugemine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) on lugenud läbi vähemalt kaheksa eakohast eri žanris väärtkirjandusteost;
- 2) loeb ladusalt ja ilmekalt;
- 3) väärtustab ilukirjanduse lugemist;
- 4) oskab tutvustada loetud kirjandusteose autorit, sisu ja tegelasi ning kõnelda oma lugemiselamustest ja -kogemustest.

Põhimõisted: autor, tegelane, teose sündmustik, probleem, sõnum, kompositsioon, tsitaat, märksõna, kava, kokkuvõte

Õppesisu

- Lugemise eesmärgistamine. Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine. Lugemistehnika arendamine, häälega ja hääleta lugemine, pauside, tempo ja intonatsiooni jälgimine. Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise jälgimine ning lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine.
- Huvipakkuva kirjandusteose leidmine ja iseseisev lugemine. Lugemisrõõm. Loetud raamatu autori, sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Soovitatud tervikteoste kodulugemine ning ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine.

Metoodilisi soovitusi

- Ennustamine. Teksti või raamatu pealkirja järgi ennustavad õpilased paaris- või rühmatööna, millest teos räägib, tutvustavad oma mõtteid kaaslastele, põhjendavad oma seisukohti.
- Eesmärgistatud lugemine. Enne tervikteose lugemist annab õpetaja õpilastele erilaadseid ülesandeid selle kohta, mida lugemisel erilisel tähele panna. Lugemise ajal teevad õpilased märkmeid või märgivad teoses kohad, mis on nende ülesandega seotud.
- Juhendatud lugemine. Õpilased loevad kordamööda kõva häälega teksti, õpetaja esitab lugemise käigus teksti kohta küsimusi, et õhutada õpilasi teksti üle arutlema.
- Pimekohting raamatuga. Õpetaja pakib raamatud paberisse või paneb raamatud lauale, kaaned alaspidi. Iga õpilane valib raamatu autorit, pealkirja ja sisu teadmata, loeb seda 20 minutit iseseisvalt, seejärel tutvustab ühe minuti jooksul teistele ja otsustab, kas loeb raamatu lõpuni või valib uue teose. Õpilane põhjendab oma otsust.
- Fotoromaan. Õpilased koostavad loetud teose põhjal paaris või rühmas töötades digipiltidest slaidikava, fotoromaani. Selleks valitakse teosest sobivad katkendid, leitakse või tehakse ise sobivad fotod, kirjutatakse tekst või kasutatakse teose tsitaate, lisatakse muusika.
- Ettekanne. Õpilane tutvustab loetud raamatut, oma lugemiskogemust ja -muljeid.
- Lugemistund. Õpilane võtab tundi kaasa pooleli oleva raamatu ja loeb seda tunnis. Loetut võib tutvustada ka kaaslastele.
- Intonatsiooni ja ilmekuse harjutamine. Näidendi või proosakatkendi lugemine rollide kaupa. Samamoodi võib harjutada ka luuletuste lugemist.
- Kuulamisülesanded. Lünktekstid, valikvastustega ülesanded. Õpilane kuulab etteloetavat teksti, täidab töölehe.
- Infootsing. Õpetaja juhendab õpilasi internetist informatsiooni otsimisel. Õpilane otsib informatsiooni raamatu autori (nt vabalt valitud raamatu autori) kohta ning teeb selle põhjal mõistekaardi, mille keskel on autori nimi ja/või pilt. Õpilane saadab oma töö õpetajale meili teel.
- Autorit tutvustav tund, kuulamisülesanne. Õpetaja tutvustab autori elu ja loomingut. Rühmatööna koostavad õpilased plakati faktidega kirjaniku elu ja loomingu kohta. Kinnistava ülesandena täidetakse tööleht tunnis õpitu kohta.
- „Tean – sain teada – tahan teada“. Õpetaja näitab kirjaniku pilti, õpilased täidavad kolmeosalise tabeli esimese lahtri infoga, mida nad pildil oleva kirjaniku kohta teavad, kasutades märksõnu. Seejärel juhivad õpetaja suulist arutelu õpilastele teada oleva info põhjal ja annab lugemiseks töölehe kirjaniku eluloo ja loomingu kohta. Tabeli teise lahtrisse kirjutatakse fakte, mida varem ei teatud; õpilased loevad oma faktid ette. Seejärel tuleb täita tabeli kolmas lahter „Tahan teada“. Õpilased koostavad viis küsimust autorile ja loevad oma küsimused ette.
- Loovkirjutamine. Õpilased kirjutavad teose tegelasele kirja, teosele jätku, arendavad mõnd stseeni, lisavad uue tegelase või arendavad teost muul loomingulisel moel.
- Raamatu ja filmi võrdlus. Õpetaja koostab tööülesanded ja juhivad arutelu, et välja tuua raamatu ja filmi erinevused ja sarnasused. Võrrelda võib nt Aino Perviku teost „Arabella, mereröövli tütar“ ja selle põhjal 1982. a valminud Peeter Simmi seiklusfilm „Arabella, mereröövli tütar“ jm.
- Lugemispäevik. Õpilane täidab loetud raamatute kohta õpetaja juhiste järgi veebis või paberil lugemispäevikut, leiab internetist materjali loetava teose ja autori kohta, lisab selle allikaviitega oma lugemispäevikusse.
- Mäng. Õpilane osaleb rühmatöös, koostab teose ainetel lauamängu, virtuaalmängu või viktoriini.

- Teemapark. Õpilased töötavad rühmas ja koostavad loetud teose põhjal teemapargi kavandi ja tutvustavad seda klassile.
- Ajatelg. Õpilane koostab loetud teose põhjal tegevuse arengut kujutava ajatelje.
- Koomiks. Õpilane joonistab teose olulisemate sündmuste põhjal koomiksi, illustreerib teose katkendi.
- Lavastamine. Õpilased töötavad rühmas, dramatiseerivad teose või selle katkendi, kavandavad tegelaste kostüümid, visandavad lavakujunduse, esitlevad oma tööd klassikaaslastele.

Lõiming

Eesti keel. Korrektnete keelekasutus, tegelaste keelekasutuse analüüs, teose stiil, dramatiseeringu dialoogide kirjutamine.

Võõrkeeled. Eri maade tõlgitud kirjandusteostega tutvumine, emakeele kõrval huvi äratamine teiste keelte vastu.

Loodusained. Teose tegevuspaigad, looduse, inimese ja looduse suhete kujutamine teoses, arutlemine keskkonnaga seotud teemadel.

Sotsiaalsained. Teose olustik, tegelastevahelised suhted, teoses kujutatud ajastu ja selle seotus tänapäevaga. Teose tegevusaeg, sündmused, ajalooline taust. Tegelastevahelised suhted, probleemide kujutamine ja nende lahendamine teoses, klassikaaslastega rühmas suhtlemine.

Kunstiained. Raamatuillustratsioonide vaatlus, fotoromaani koostamine, lugemispäeviku illustreerimine, lavakujunduse joonistamine, teose illustreerimine, veebilehe kujundamine.

Infotehnoloogia. Info otsimine internetist, tekstitöötlus, veebipõhiste keskkondade kasutamine, koostatud veebiülesannete kujundus.

Soovitavaid lisamaterjale

Veebileht

Lugemine. – <http://kirjatasku.weebly.com/>

Karin Põhako 2013. Funktsionaalne lugemine. – http://www.eope.khk.ee/ek/2013/funktsionaalne_lugemine/pijuhis.html

Vigastest pruutidest idioodini. Kirjanduse ekraniseeringud Eesti filmis (Eesti film 100). Tartu linnaraamatukogu. –

<http://www.luts.ee/kirjandusveeb/index.php/teadmiseks/virtuaalnaeitused/208-vigastest-pruutidest-idioidini-kirjanduse-ekraniseeringud-eesti-filmis-eesti-film-100>

Eesti filmiklassika. Eesti Päevalehe filmiklassika sarja filmide trailerid –

<https://www.youtube.com/channel/UC4-B3doFcf8SOYR-108u9WA>

Interaktiivsed muuseumid ja teemapargid. –

<http://mobile.dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/22666/kirjanduspargid.html>

Õppematerjal

Fotoromaanid. Koolielu. – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-92705043e0cea5a98deaad79c136f38da8aa0314>

Testide loomise keskkonnad. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=test>

Koomiksid. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=koomiks>

Pildiseeria. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=pildiseeria>

Ajatelg. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=ajatelg>

Ülesanne

Innove. PISA funktsionaalse lugemisoskuse näidisülesanded. –

<http://uuringud.ekk.edu.ee/est/pisa/naeidisuelesanded/>

Eve Hirvela 2015. Luule mõistete kordamine ja hääle kasutamine lugemisel. –

<http://vosk.eu/oppeaine/kirjandus/luule-moistete-kordamine-ja-haale-kasutamine-lugemisel/>

Merle Velbo 2016. J. Verne, „Viieteistkümnendaastane kapten“. Lugemiskontroll. – [https://e-](https://e-koolikott.ee/material?materialId=1545)

[koolikott.ee/material?materialId=1545](https://e-koolikott.ee/material?materialId=1545)

Kiirlugemine. Lugemistest. Kiirlugemiskool OÜ. – <http://www.kiirlugemine.ee/kiirlugemistest>

Katrin Kirs 2011. Teose käsitus. Abiks teadlikule lugejale. – [https://e-](https://e-koolikott.ee/material?materialId=1980)

[koolikott.ee/material?materialId=1980](https://e-koolikott.ee/material?materialId=1980)

Maie Torim 2009. Rahvajutt Pääsuke, tekst ja tööleht. –

<http://koolielu.ee/waramu/view/1-7a8b1d0ff23c0939abee3b0fbb1dbb10bd9d1799>

Audio

Kooliraadio. Karl Ader ilmekast lugemisest. ERR 1965. – [https://arhiiv.err.ee/vaata/kooliraadio-](https://arhiiv.err.ee/vaata/kooliraadio-kooliraadio-aabitsast-lugemikuni)

[kooliraadio-aabitsast-lugemikuni](https://arhiiv.err.ee/vaata/kooliraadio-kooliraadio-aabitsast-lugemikuni)

Litter. Luuletaja Hannes Varblane räägib oma lapsepõlvest, esivanematest, lugema õppimisest ja paljudest loetud raamatutest. Katkend romaanist „Must Nool“. ERR 2006. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/litter-litter-hannes-varblane>

Audiovideo

Eesti rahvakalendri tähtpäevad. ERR 1989. – [https://arhiiv.err.ee/seeria/eesti-](https://arhiiv.err.ee/seeria/eesti-rahvakalender/haridus/31)

[rahvakalender/haridus/31](https://arhiiv.err.ee/seeria/eesti-rahvakalender/haridus/31)

Tekst

Andrus Org 2010. Kirjanduse lugemine. – <http://oppekava.innove.ee/kirjanduse-lugemine/>

Ivika Hein 2010. Sõnavaratöö kirjandusteksti alusel. – [http://oppekava.innove.ee/sonavaratoo-](http://oppekava.innove.ee/sonavaratoo-kirjandusteksti-alusel/)

[kirjandusteksti-alusel/](http://oppekava.innove.ee/sonavaratoo-kirjandusteksti-alusel/)

Sirje Nootre 2010. Valik filme ja telelavastusi kirjandusteoste alusel. –

<http://oppekava.innove.ee/valik-filme-ja-telelavastusi-kirjandusteoste-alusel/>

Helin Puksand 2014. Lugemisoskuse hindamine. Oma Keel nr 1. –

http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2014_1/OK_2014-1_10.pdf

Merike Vardja 2010. Lugemine. Lugemisstrateegiad ja nende kujundamine. –

<http://oppekava.innove.ee/lugemine-lugemisstrateegiad-ja-nende-kujundamine/>

Lõiming. Lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas. Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus 2010. –

<http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/l6imingukogumik.pdf>

Merilyn Merisalu 2016. Mart Velsker – südamega kirjandusest. – [http://novaator.err.ee/v/241b4d8d-](http://novaator.err.ee/v/241b4d8d-0e5a-4776-97ef-3849e912dd85)

[0e5a-4776-97ef-3849e912dd85](http://novaator.err.ee/v/241b4d8d-0e5a-4776-97ef-3849e912dd85)

Tervikteoste käsitlusi

Kirjandusõpetus põhikoolis I. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 1. Tallinn, Avita: 2003

Kask, K. Lugemiskontrollid. Naudi õpetamist! III. Eesti Emakeeleõpetajate Selts 2015

Kirjandusõpetus põhikoolis II. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 2. Tallinn: Avita 2004

Kirjandusõpetus põhikoolis III. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 3. Tallinn: Avita 2005

Kirjandusõpetus põhikoolis IV. Tallinn: Avita 2007

Jutustamine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) jutustab tekstilähedaselt kavapunktide järgi või märksõnade abil;
- 2) jutustab mõttelt sidusa tervikliku ülesehitusega selgelt sõnastatud loo, tuginedes kirjanduslikule tekstile, tõsielusündmusele või oma fantaasiale;
- 3) jutustab piltteksti põhjal.

Põhimõisted: jutustamine, aheljutustamine, pilttekst, koomiks, fantaasialugu

Õppesisu

- Tekstilähedane sündmustest jutustamine kavapunktide järgi. Tekstilähedane jutustamine märksõnade abil.
- Aheljutustamine.
- Loo ümberjutustamine uute tegelaste ja sündmuste lisamisega. Iseendaga või kellegi teisega toimunud sündmusest või mälestuspildist jutustamine.
- Jutustamine piltteksti (foto, illustratsioon, karikatuur, koomiks) põhjal.
- Fantaasialoo jutustamine.

Metoodilisi soovitusi

- Tekstilähedane jutustamine. Lugemise käigus või pärast lugemist teksti sisu fikseerimine märksõnadega, joonistusena, skeemina või muul moel, kokkuvõtte põhjal oma sõnadega teksti ümberjutustamine.
- Aheljutustamine. Loo ümberjutustamine või oma loo jutustamine, kus iga õpilane ütleb ühe lause, mis on seotud eelmise õpilase öeldud lausega. Tekib terviklik lugu. Ülesannet võib teha klassi- või rühmatööna.
- Autoritool. Klassi ees toolil istuv õpilane täidab õpetaja antud teost analüüsivat ülesannet: jutustab, teeb kokkuvõtte, lisab tegelasi, mõtleb välja uue alguse või lõpu vms. Ülesande ettevalmistamiseks tuleb õpilastele anda piisavalt aega. Ülesannet võib sooritada ka paaritööna (nt tegelastevahelise dialoogi edasiarendus), sel juhul on klassi ees kaks tooli.
- Fotoaparaat. Kaks õpilast on paaris, üks neist on pildistaja ja teine fotoaparaat. Viimasel on silmad kinni, pildistaja juhib teda õlgadest ning kui ta tahab mingist kohast (puu, lill, aken, poriloik vms) pilti teha, vajutab ta fotoaparaadile pea peale. Fotoaparaat teeb korraks silmad lahti ja paneb siis kohe kinni. Pildistatavaid esemeid võib valida kolm. Seejärel räägib fotoaparaat, mida ta pildistas, mis talle meelde jäi. Siis vahetavad paarilised rollid.
- Kava. Õpilane mõtleb välja loo ja paneb selle kavapunktidenä kirja, seejärel jutustab oma loo kava põhjal klassikaaslastele või rühmas. Parimad jutustajad esitavad oma loo kogu klassile.
- Oma lugu. Õpilased jutustavad kordamööda iga tunni alguses, mõnel kindlal nädalapäeval vm ajal ühe jutustaja jaoks olulise loo. Pärast jutustamist esitab jutustaja kuulajatele küsimusi, põhjendab valikut, või vastab kuulajate küsimustele.
- Ümbersõnastamine. Õpetaja loeb/räägib muinasjutu vm loo, õpilane räägib selle oma sõnadega teisele õpilasele edasi (loob enda suhte jutuga).
- Kivi lugu. Õpilane leiab oma koduümbrusest suure loodusliku kivi ja jutustab selle kivi loo

(mida kivi on näinud, kes tema peal on istunud, kes on kivist mööda läinud, kuidas ta sinna on saanud jms).

- Loo täiendamine. Õpilased täiendavad loetud või jutustatud lugu, lisades sellesse sündmusi, tegelasi, kirjeldusi. Ülesannet võib täita nii paaris- kui ka rühmatöona.
- Enda mälestuse jutustamine foto põhjal. Õpilane jutustab kaasa võetud foto põhjal.
- Karikatuuri mõiste tutvustamine. Päevakajaliste karikatuuride analüüsimine rühma- või paaris- tööna. Koolieluga seotud probleemi kohta karikatuuri joonistamine, probleemi selgitamine kaaslastele.

Lõiming

Eesti keel. Teose keele vaatlus, kujundianalüüs. Tutvumine autori keelekasutuse omapäraga. Korrekse keele kasutamine suulisel ja kirjalikus eneseväljenduses.

Loodusained. Looduslikud pühapaigad. Looduskirjeldus, looduse kujutamine folkloorsetes lugudes, looduse isikustamine. Looduses toimuva tegevuse kirjeldamine.

Sotsiaalsained. Arutlemine, oma ja teiste arvamusega arvestamine, töö rühmas. Ajastu ja selle probleemide ning kirjandusteose tegelastevaheliste suhete kujutamine teoses.

Kunstiained. Pildi, illustratsiooni, foto põhjal jutustamine.

Infotehnoloogia. Teabe hankimine internetist, veebipõhiste (ühis)töökeskondade kasutamine.

Soovitavaid lisamaterjale

Õppematerjal

Fotoromaanid. Koolielu. – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-92705043e0cea5a98deaad79c136f38da8aa0314>

Testide loomise keskkonnad. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=test>

Koomiksid. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=koomiks>

Pildiseeria. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=pildiseeria>

Ajatelg. Koolielu. – <http://koolielu.ee/tools/?tag=ajatelg>

Ülesanne

Jutustamine. Hindamismudelid. –

<https://opetaja.edu.ee/hindamismudelid/index.php?tegevus=vmudel&avid=1>

Tekst

Ivika Hein 2010. Sõnavaratöö kirjandusteksti alusel. – <http://oppekava.innove.ee/sonavaratoo-kirjandusteksti-alusel/>

Lõiming. Lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas. Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus 2010. –

<http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/l6imingukogumik.pdf>

Andrus Org 2010. Ülesandeid pilttekstide ja kirjandustekstide visualiseerimise kohta. –

<http://oppekava.innove.ee/684/>

Andrus Org 2010. Jutustamisoskuse kujundamisest II kooliastmes. –

<http://oppekava.innove.ee/jutustamisoskuse-kujundamisest-ii-kooliastmes/>

Andrus Org 2010. Kuulamisoskuse kujundamisest II kooliastmes. –

<http://oppekava.innove.ee/kuulamisoskuse-kujundamisest-ii-kooliastmes/>

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) koostab teksti kohta eri liiki küsimusi;
- 2) vastab teksti põhjal koostatud küsimustele oma sõnade või tekstinäitega;
- 3) koostab teksti kohta sisukava, kasutades küsimusi, väiteid või märksõnu;
- 4) järjestab teksti põhjal sündmused ning määrab nende toimumise aja ja koha;
- 5) kirjeldab loetud tekstile tuginedes tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende suhteid, hindab nende käitumist, lähtudes üldtunnustatud moraalnormidest, ning võrdleb ennast mõne tegelasega;
- 6) leiab lõigu kesksed mõtted ja sõnastab peamõtte;
- 7) arutleb kirjandusliku tervikteksti või katkendi põhjal teksti teema, põhisündmuste, tegelaste, nende probleemide ja väärtushoiakute üle, avaldab ja põhjendab oma arvamust, valides sobivaid näiteid nii tekstist kui ka igapäevaelust;
- 8) otsib teavet tundmatute sõnade kohta ning teeb endale selgeks nende tähenduse;
- 9) tunneb ära ja kasutab tekstides tuntumaid kõnekujundeid;
- 10) seletab õpitud vanasõnade ja kõnekäändude tähendust;
- 11) mõtestab luuletuse tähendust, tuginedes enda elamustele ja kogemustele;
- 12) seletab õpitud kõnekujundeid, rahvalaulu, muistendi ja muinasjutu olemust oma sõnadega.

Põhimõisted: eepos, romaan, jutustus, novell; valm, sonett, haiku, vabavärss; tragöödia, komöödia; teema, probleem, sündmus, sõnum, tegelane; epiteet, metafoor, isikustamine, võrdlus, riim; kõnekäänd, vanasõna, mõistatus, muinasjutt, muistend, rahvalaul, algriim

Õppesisu

Teksti kui terviku mõistmine.

- Mälu- ehk faktiküsimuste ja loovküsimuste koostamine. Küsimustele vastamine tsitaadiga (tekstilõigu või fraasiga), teksti järgi oma sõnadega ning peast.
- Teksti kavastamine: kavapunktid küsi- ja väitlausete ning märksõnadena.
- Lõikude kesksete mõtete otsimine ja peamõtte sõnastamine. Teksti teema ja peamõtte sõnastamine.
- Arutlemine mõne teoses käsitletud teema üle. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Illustriivsete näidete (nt tsitaadid, iseloomulikud detailid) otsimine tekstist. Detailide kirjeldamine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Loetu põhjal järelduste tegemine. Oma mõtete, tundmuste ning lugemismuljete sõnastamine.
- Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust või teistest teabeallikatest ning oma sõnavara rikastamine.
- Tegelaste probleemi leidmine ja sõnastamine. Teose sündmustiku ning tegelaste suhestamine (nt võrdlemine) enda ja ümbritsevaga. Pea- ja kõrvaltegelaste leidmine, tegelase muutumise ja tegelastevaheliste suhete jälgimine, tegelaste iseloomustamine ja nende käitumise põhjendamine.
- Tegelasrühmad. Tegelastevaheline konflikt, selle põhjused ja lahendusteel.
- Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Sündmuste järjekord. Sündmuste põhjuse-tagajärje seosed.
- Minajutustaja kui loo edastaja.

Metoodilisi soovitusi

- Küsimused. Õpilane tutvub küsimuste liikidega ja koostab teksti põhjal küsimusi, seejärel vastab klassikaaslase koostatud küsimustele eri moel: tsitaadiga, teksti toel oma sõnade või arvamusega, tekstile toetumata.
- Küsimused. Üleklassitöös koostatakse küsimusi enne teksti (teose) lugemist (ennustamine, millistele küsimustele saadakse teost lugedes vastus); lugemise käigus (millele saadi vastus, millele mitte, miks jne); pärast lugemist (miks nii juhus, mida sina oleksid teisiti teinud, miks jne).
- Kavastamine. Õpilane tutvub kava liikidega ja koostab teksti kohta kava.
- Töö tekstiga. Õpilane leiab loetud tekstist tsitaate, arhaisme, slängi, kõne- ja lausekujundeid, annab loetule hinnangu, sõnastab oma arvamuse, põhjendab oma arvamust.
- Töö väidete ja tsitaatidega. Õpetaja jagab klassile teose sisu kohta kirjutatud väited. Õpilased leiavad lugedes tsitaate, mis väidet toetaks või vaidleks sellele vastu.
- Meelespea. Õpilane koostab veebis või paberil kirjanduse põhimõistete meelespea ja tutvustab seda klassikaaslastele.
- Vestlusring. Pärast teose lugemist arutletakse õpetaja koostatud ülesannete järgi rühmas teose probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje-lahenduse seoste üle, tehakse järeldusi, avaldatakse argumenteeritud arvamusi. Õpilased vahetavad rühmi, selgitavad oma seisukohti ja täiendavad oma töölehti teiste mõtetega. Arutletakse selle üle, miks kirjandusteost saab mitmeti tõlgendada.
- Sõnavaratöö. Õpilased kirjutavad tekstist välja tundmatud sõnad, leiavad tähenduse ja kasutavad sõnu jutustava või kirjeldava teksti loomisel.
- Õpilane kirjutab kirja teose tegelasele, teose põhjal arvustuse, lugemissoovituse või kokkuvõtte.
- Õpilane joonistab või visualiseerib muul moel teose tegelast või tegevuskohta.
- Õpilane kehastub mõneks tegelaseks ja analüüsib mõnd sündmust, probleemi, kirjeldab teist tegelast või jutustab temaga juhtunust oma vaatepunktist.
- Õpilane kirjutab tegelase pävikulehekülje, fikseerib sissekande aja ja koha.
- Teose illustreerimine. Õpilane illustreerib mõnd teose lehekülge, valides enim meeldinud tegelase, tegevuskoha, sündmuse vm, ja põhjendab oma valikut.
- Pildiallkiri. Õpetaja annab õpilastele teose põhjal koostatud pildiallkirjad, õpilase ülesanne on leida teose vastav stseen ja kujutada seda joonistatud või arvutist leitud pildina.
- Pressikonverents. Õpetaja jagab õpilased ajakirjanikeks ja raamatu tegelasteks. Ajakirjaniku rollis olevad õpilased mõtlevad koos küsimused ning raamatu tegelase positsioonile asuvad õpilased koostavad tegelase iseloomustuse: panevad kirja tegelase nime, iseloomu, välimuse, põhimõtted, olulisemad tsitaadid. Toimub pressikonverents.
- Tegevuse kaardistamine. Õpetaja selgitab sündmuste omavahelist seotust, palub õpilastel järjest välja tuua raamatu olulisemad sündmused kuni kulminatsioonini ning sealt lõpplahenduseni, k.a lõpplahenduse sõnastamine. Õpilased panevad pinge kasvamise järjekorras raamatu sündmused kirja, selgitavad, mis on nende arvates sündmuste haripunkt ja mida nad arvavad teose/teksti lõpplahendusest.
- Vigadega ümberjutustus. Õpilane kirjutab kas raamatu sisu või tegelast tutvustava teksti, milles esineb kokkulepitud arv vigu. Õpilane kirjutab teisele lehele õiged vastused ja vigadega lehe annab klassikaaslasele parandada. Ülesannet võib kasutada ka lugemiskontrollina.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine, kirjandusliku metakeele tundmine.

- Epiteedi ja võrdluse äratundmine ning kasutamine. Valmi mõistukõnest arusaamine.

Lihtsamate sümbolite seletamine. Tegelaskõne varjatud tähenduse mõistmine.

- Kõnekäändude ja vanasõnade olemus, nende tähenduse seletamine, selle võrdlev ja eristav seostamine tänapäeva elunähtustega.
- Koomilise leidmine tekstist.
- Riimide leidmine ja loomine. Luuletuse rütmi ja kõla tunnetamine. Algriimi leidmine rahvalauludest. Algriimi kasutamine oma tekstis. Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.
- Loomamuinasjutu ja imemuinasjutu tüüptegelased ning tunnused (lugu, tegelased, hea võitlus kurjaga jm).
- Tekke- ja seletusmuistendi tunnused. Hiiu- ja vägilasmuistendi tunnused.
- Seiklusjutu ja ajaloolise jutustuse tunnused, teema ja idee, probleem, pea- ja kõrvaltegelane, tüüptegelane.
- Luuletuse vorm. Rahvalaulu olemus.
- Päevik kui ilukirjandusliku teose vorm.
- Animafilmi olemus.

Metoodilisi soovitusi

- Vanasõnad. Õpetaja annab õpilastele segi aetud vanasõnad, õpilased panevad need kokku. Seejärel tutvutakse andmebaasiga folklore.ee. Iga rühm saab oma valdkonna (nt kodu, suhted, õppimine, töö, pere vms), rühmades valmistatakse eri vanasõnade põhjal plakat, esitus, film vms. Seletatakse vanasõnade tähendust, leitakse selle kasutamise kohta näiteid igapäevaelust. Kirjutatakse omaloominguline töö, mille pealkirjaks on vanasõna.
- Õuetund. Õpetaja korraldab tunni looduslikus pühapaigas, räägib ja koostab ülesanded rituaalidest, pühaduse mõistest ja sõna jõust.
- Regilaul. Õpetaja loosib teemad ja õpilased koostavad rühmas regilaulu ning kannavad selle lauldes ette.
- Pärimuslugude kogumine. Õpilased paluvad oma vanaemal, vanaisal, emal, isal või kellelgi teisel rääkida mõni lugu nende lapsepõlvest, oma pere traditsioonidest või uskumustest, seejärel koostavad veebiraamatu või koondavad lood muul moel.
- Luule lugemine. Õpilased kuulavad õpetaja seletusi luule lugemise kohta, loevad õpetaja või enda valitud luuletusi, seletavad kujundite tähendust ja luuletuse mõtet, kannavad luuletuse klassis ette.
- Teksti ilmestamine. Õpilased saavad lakoonilise, asjalikus stiilis sõnastatud teksti ja ilmestavad seda eri kõnekujunditega (epiteedid, võrdlused jt), seejärel loevad tekste üksteisele rühmades ette ja valitakse parim, mis kantakse ka klassis ette. Arutletakse selle üle, kuidas kujundid teksti sisu ja vastuvõttu mõjutavad.
- Eri ajastu luule. Õpilased võrdlevad eri ajastutel ühel ja samal teemal kirjutatud luuletusi, võrdlevad sõnavara, kujundeid, mõtte edastamist, sõnumit jm.
- Foorumteater. Õpilased mängivad näidendist valitud või välja mõeldud episoodi, seejärel võivad vaatajad esitada küsimusi, anda nõu, kommenteerida tegevust, teha ettepanekuid probleemi lahendamiseks. Näitlejad vastavad, põhjendavad oma valikuid, seejärel mängivad edasi. Pärast seda, kui kõik rühmad on oma etteaste lõpetanud, arutatakse ühistöös, kuidas aitas läbimängimine sündmustikku, tegelastevahelisi suhteid või probleemilahendust mõista.
- Luuletöö. Õpetaja koostab töölehed luulega tegelemiseks, õpilane valib kaks ülesannet, nt luuletuse peast lugemine, luulepõimiku koostamine ühe luuletaja loomingu või mingi teema põhjal, luuletamine, luuleraamatu koostamine, luuletusse riimide leidmine, luuletuse

jätkamise või alustamise vms.

- Vigurluuletus, epiteedi ja võrdluse äratundmine. Õpilased täidavad töölehe tühjad kohad luuletuses, kus puuduvad epiteedid ja võrdlused. Seejärel loevad oma luuletuse ette.

Lõiming

Eesti keel. Teose keele vaatlus, kujundianalüüs. Korrekse keele kasutamine suulisel ja kirjalikus eneseväljenduses.

Loodusained. Looduslikud pühapaigad. Looduskirjeldus, looduse kujutamine folkloorsetes lugudes, looduse isikustamine.

Sotsiaalained. Arutlemine, oma ja teiste arvamusega arvestamine, töö rühmas. Ajastu ja selle probleemide ning kirjandusteose tegelastevaheliste suhete kujutamine teoses.

Kunstiained. Rahvakunst. Tekstide illustreerimine, oma tööde kujundamine. Etenduse ja filmi arvustus, dramatiseering.

Infotehnoloogia. Teabe hankimine internetist, veebipõhiste (ühis)töökeskondade kasutamine.

Soovitavaid abimaterjale

Veebileht

Nele Raat 2015. Animeeritud luule. (Magistritöö osa) – <http://animeeritudluule.weebly.com/>

Kaisa Salm, Eliis Valdma, Linda Püssa, Eveli Torma. Luule kujundlikkus. –

<http://luulekujundlikkus.weebly.com/>

Anneli Mihkelev. Luule analüüs. – <https://www.tlu.ee/opmat/ek/luuleanalyyis/index.html>

Euroopa kirjanduslikud karakterid. Education and Culture Lifelong Learning Programme GRUNDTVIG,

Maarja Vaino. – <http://literarycharacters.eu/>

Tiiu Jaago, Astrid Tuisk. Rahvaluule – kuidas, kus ja millest. –

<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/19046/index.html?sequence=26>

Kairi Himma. Muinasjuttude tõlgendamine. – <http://www.wildsun.eu/category/muinasjuttude-tolgendamine/>

Loomad, linnud, putukas eesti loomamuinasjuttudes. Pille Kippar, Eesti kirjandusmuuseum. –

<http://www.folklore.ee/pubte/muina/loomad/frame.html>

Muinasjutt. ERA ja TÜ. – <http://www.folklore.ee/era/teema/muinasjutt.htm>

Merit Karise. Saaremaa folkloori veebikogumik. – <http://saaremaa.folklore.ee/wordpress/>

Pühakud ja vägimehed. Muinasjutte Lutsi maarahvalt ja nende naabritelt. –

<http://www.folklore.ee/muinasjutt/lutsi/index.html>

Eesti muinasjutud. – <http://www.folklore.ee/muinasjutt/>

Rehepapp ehk rahvausundi ja muistendite andmebaas. – <http://www.folklore.ee/rehepapp/>

Annika Apri, Sander Puntso, Kalli Rüis 2014. Paganaraal. Kaval-Ants ja Vanapagan. –

<http://kirjandusraal.wix.com/paganaraal#!about1/c1bba>

Anna Moor, Eleri Kanep, Art Kristjan Olesk 2013. Kadri ja Kristiina igatsusluiged. Katrin Reimuse ja

Silvia Rannamaa teoste võrdlus. – <http://elerikanep.wix.com/igatsusluiged>

Eesti teatri ajaloo virtuaalnäitus. Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum. –

<http://tmm.ee/teatriaasta/doku.php>

Juta Kraav 2011. Ellen Niit (Konkursil „Kirjandusraal 2011“ vanemas vanuseastmes I koha saavutanud

töö). – <http://ellenniit.yolasite.com/>

Õppematerjal ja ülesanne

Viljandi Gümnaasium, Keily Tammaru. Ruumiline luule – uus eksperimentaalluule liik. – <http://akadeemiake.ee/wp-content/uploads/2015/09/KeilyTammaru01.pdf>
Innovaatilised õpilood. – <http://oppevara.hitsa.ee/opilood/oppekava-digipadevuse-naited/keel-ja-kirjandus/kirjandus-ii-kooliaste/>
Pärnu linna õpetajate digiõpik. – <http://vosk.eu/>
Linda Püssa, Kaisa Salm, Eliis Valdma, Eveli Torma 2014. Luule kujundlikkus. – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-af315acc-58ae-439a-9b0e-9719ae6c7556>
Taimi Jürgenstein, Kersti Varik 2012. Kirjandusmõisted, testid II kooliastmele. – <http://eestikeel.eu/kirjandusmoisted/index.html>

Esitlus

Merle Pintson 2013. Kirjandusteose ülesehitus. – <https://e-koolikott.ee/material?materialId=4919>
Müüdid ja müütiline ruum. Loomise ja hävingu müüdid. Mare Kõiva. – http://www.folklore.ee/~mare/rahvausund/4_myyt_1.pdf
Mare Hallop 2012. Muinasjutt, hea alustekst. – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-e4c39511-b713-4937-a31f-27f5145d1835>

Audio

Kirjanduse tähestik. ERR 2010. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/kirjanduse-tahestik/kultuur/69>
Raadioteater. – <http://raadioteater.err.ee/raadioteater/avaleht>

Audiovideo

100 luulepärlit. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/100-luuleparli/kultuur/31>
Luuletus. ERR 2009-2010. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/luuletus/kultuur/31>
Väike luuesaade. ERR 1986-1996. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/vaike-luulesaade/kultuur/31/default/1>
Loomine. Joonisfilm 2012. – https://www.youtube.com/watch?v=0w_hqXPa83g
Loomine. Folk-rock kantaat. – https://www.youtube.com/watch?v=NFmzVsEq_No&list=PL5908268FA8403C0B&index=4

Tekst

Elle Sõrmus. Kuidas küsida? – http://www.eestikeelteisekeelena.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=44
Sirje Nootre 2011. Arvustuse kirjutamine. – <http://oppekava.innove.ee/arvustuse-kirjutamine/>
Filmitalgud. Kuidas kirjutada filmikriitikat, teha treilerit ja filmiplakatit. – <http://filmitalgud.blogspot.com/2011/11/kuidas-kirjutada-filmikriitikat.html>,
<http://filmitalgud.blogspot.com/2011/10/tagasiside-treilerikonkursi-toode-kohta.html>
Martin Ehala 2010. Keele- ja kirjandusõpetuse lõiming. – <http://oppekava.innove.ee/keele-ja-kirjandusopetuse-loiming/>
Ivika Hein 2010. Teemamapp. – <http://oppekava.innove.ee/teemamapp/>
Kristi Semidor 2011. Rollimängust ja selle oskuste kujundamisest. – <http://koolielu.ee/info/readnews/83683/rollimangust-ja-selle-oskuste-kujundamisest>
Matthias Johann Eiseni raamatud. – <http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/vanad/eisen/>
Eesti vana usk. Maailma loomine. – http://et.wikisource.org/wiki/Eesti_vana_usk/I._Maailma_loomine
Oskar Loorits. Liivi rahva usund. EKM rahvausundi ja meedia tööühm 2000. –

<http://www.folklore.ee/ri/pubte/ee/lru/>

Faehlmanni müütilised muistendid. – [http://www.luts.ee/e-](http://www.luts.ee/e-raamatud/eestikeelsed/pdf/Friedrich_Robert_Faehlmann_Muutilised_muistendid.pdf)

[raamatud/eestikeelsed/pdf/Friedrich Robert Faehlmann Muutilised muistendid.pdf](http://www.luts.ee/e-raamatud/eestikeelsed/pdf/Friedrich_Robert_Faehlmann_Muutilised_muistendid.pdf)

Eesti rahvaluule e-väljaanded. Eesti kirjandusmuuseum. – <http://www.folklore.ee/pubte/eraamat/>

Eesti rahva muinasjutud. Antoloogia. – <http://www.folklore.ee/pubte/muina/antoloogia/>

Magistritöö

Nele Raat 2015. Luule animeerimine gümnaasiumi ja põhikooli III astme kunstitunni rikastajana. –

http://animeeritudluule.weebly.com/uploads/2/7/6/0/27606253/nele_raat_ma_t%C3%B6%C3%B6_2015.pdf

Kaisa Salm 2012. Kujundlikkuse käsitlemine eesti keele ja kirjanduse õppematerjalides põhikooli III astmes. Töölehed. – http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/35309/salm_ma_2012.pdf

Tervikteoste käsitlusi

Kirjandusõpetus põhikoolis I. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 1. Tallinn, Avita: 2003

Kask, K. Lugemiskontrollid. Naudi õpetamist! III. Eesti Emakeeleõpetajate Selts 2015

Kirjandusõpetus põhikoolis II. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 2. Tallinn: Avita 2004

Kirjandusõpetus põhikoolis III. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 3. Tallinn: Avita 2005

Kirjandusõpetus põhikoolis IV. Tallinn: Avita 2007

Kirjandusõpetus põhikoolis V. Tallinn: Avita 2008

Teksti esitus ja omalooming

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjutab erineva pikkusega erižanrilisi omaloomingulisi töid, sealhulgas kirjeldavas ja jutustavas vormis;
- 2) esitab peast luuletuse, lühikese proosa- või rolliteksti, taotledes esituse ladusust ja selgust ning tekstitäpsust.

Põhimõisted: ettekanne, esitlus; kirjeldav tekst, jutustav tekst; arutlev kirjand

Õppesisu

Esitamine

- Esitamise eesmärgistamine (miks, kellele ja mida). Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse ja intonatsiooni valimine. Õige hingamine ning kehahoid. Luuleteksti esitamine peast.
- Lühikese proosateksti esitamine (dialoogi või monoloogina).
- Rollimäng, rolliteksti esitamine.

Metoodilisi soovitusi

- Luuletuse ja/või lühikese proosateksti päheõppimine ja ilmikas esitamine. Õpilane valib päheõppimiseks meelepärase luuletuse ja/või proosateksti, võib ka ise luuletuse/proosateksti valmis kirjutada ja siis selle pähe õppida. Õpetaja koostab tagasisidelehe, mille klassikaaslased täidavad.

- Luulekava. Õpilased töötavad rühmas, valivad kavasid ühe või mitme luuletaja luuletusi, koostavad nendest teemakohase sisulise terviku, otsivad sobiva taustamuusika, pealkirjavastavad luulekava, salvestavad selle ja esitavad klassile või mõnel kooli üritusel
- Dramatiseering ja näitlemine. Õpilased töötavad rühmas. Õpetaja tutvustab mõne etenduse näitel, kuidas valmib lavastus, jaotab rühmadele näidendi stseenid või mõne muu teose osad või lood (näiteks muistendid Kalevipojas, Vanapaganast vm). Õpilased jagavad ülesanded, kirjutavad eepilise loo põhjal dialoogid ja esitavad dramatiseeringu.
- Esitus. Kirjandusteose tutvustuse koostamine rühmatööna, selle esitamine.
- Kirjanduslik telesaade. Õpilased töötavad rühmas, vaatavad õpetaja juhendamisel mõnd kirjandussaadet ja saavad ülevaate sellest, kelle koostöös saade valmib (saatemeeskond). Seejärel arutavad koos, mis teemal nad saate teevad, mõtleavad sellele pealkirja ja jaotavad rollid (intervjueerija, kirjanik või tõlkija, operaator, lavastaja, kunstnik jt). Kirjandussaadet filmitakse ja esitatakse klassile.

Omalooming

Õpilased kirjutavad lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid:

- 1) loomamuinasjutt, imemuinasjutt, tekke- või seletusmuistend, hiiu- või vägilasmuistend, seiklus- või fantaasiajutt, mälestuslugu;
- 2) jutuke vanasõnade või kõnekäändude põhjal, algustähekordustega naljalugu, luuletus etteantud riimide põhjal või iseseisvalt samasisuline jutt luuletuse põhjal;
- 3) looduskirjeldus, loom- või kirjandusliku tegelase kirjeldus, teose või kujuteldava tegelase päevikulehekülg, sündmustiku või tegelasega seotud kuulutus, loo sündmustiku edasiarendus, uus või jätkuv lõpp loole, tegelastevaheline dialoog, kiri mõnele teose tegelasele või tegelasrühmale.

Kirjeldamine: sõnavalik, oluliste ja iseloomulike tunnuste esitamine. Kirjelduse ülesehitus: üldmulje, detailid, hinnang. Esemel, olendi, inimese, tegevuskoha, looduse ja tunnete kirjeldamine. Autori suhtumine kirjeldatavasse ja selle väljendamine.

Jutustamine. Jutustuse ülesehitus. Ajalis-põhjuslik järgnevus tekstis. Sidus lausestus. Otsekõne jutustuses. Minavormis jutustamine.

Valik omaloomingulisi tegevusi

5. klassis võiks õpilased kirjutada/koostada näiteks

- loomamuinasjutu, seiklus- või fantaasiajutu, tekke- või seletusmuistendi;
- loomtegelase, või kirjandusliku tegelase kirjelduse;
- ette antud riimide või ise valitud riimide põhjal luuletuse;
- sündmustiku või tegelasega seotud kuulutuse;
- loole uue või jätkuva lõpu;
- kirja mõnele teose tegelasele või tegelasrühmale;
- algustähekordustega naljaloo;
- luuletuse põhjal samasisulise jutu.

6. klassis võiks õpilased kirjutada/koostada näiteks

- esemel, olendi, inimese, tegevuskoha kirjelduse, looduskirjelduse;
- imemuinasjutu, tõsielu- või fantaasiajutu, hiiu- või vägilasmuistendi;
- mälestusloo, kirjandusliku tegelase kirjelduse;
- jutukese vanasõna(de) või kõnekäändude põhjal;
- luuletuse ette antud või ise valitud riimide põhjal;

- kirjandusteose tegelase või kujuteldava tegelase pävikulehekülje;
- loo sündmustiku edasiarenduse, tegelastevahelise dialoogi;
- kirja mõne teose tegelasele või tegelasrühmale;
- luuletuse põhjal samasisulise jutu;
- teemamapi tänapäeva kultuurinähtuste või kultuurilooliste isikute kohta.

Lõiming

Eesti keel. Korrekse keele kasutamine suulises ja kirjalikus eneseväljenduses. Kirjeldava, jutustava ja arutleva teksti kirjutamine. Dramatiseering, tegelaskõne sõnastamine. Õigehääldus.

Loodusained. Looduse kujutamine kirjandusteoses ja omaloomingulistes töedes. Keskkonnaprobleemide üle arutlemine ja neist kirjutamine.

Sotsiaalained. Arutlemine, oma ja teiste arvamusega arvestamine, töö rühmas. Tegelase olemuse ja tegelastevaheliste suhete kujutamine. Ajastutruu tausta loomine.

Kunstiained. Tekstide illustreerimine, oma tööde kujundamine. Rollimängudeks vajaliku ruumi (lava, stuudio jt) kujundamine, kostüümide kavandamine. Muusikalise tausta kujundamine. Teater, film.

Matemaatika. Arvutusoskuse kasutamine dramatiseeringu, telemängu jm ettevalmistamisel.

Infotehnoloogia. Teabe hankimine internetist, veebipõhiste (ühis)töökeskkondade kasutamine, ülesannete vormistamine.

Soovitavaid abimaterjale

Veebileht

Piret Tänav. Loovkirjutamine. – <https://sites.google.com/site/loovkirjutamisest/home>

Airi Aavik 2015. Funktsionaalstiilidest praktiliselt. – <http://funktsionaalstiilid.weebly.com/>

Õppematerjal

Priit Kruus. Mis on etlemine? – <https://priitkruus.files.wordpress.com/2009/10/etlemine.pdf>

Katrin Kirs 2012. Arutleva kirjandi kirjutamine. – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-529255c6-3b33-455e-8e08-659bcf430ced>

Ingrid Mikk 2014. Vaimse kultuuripärandi esitlus ja tööleht "Kõnekäänud ja fraseologismid". – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-a020c5e9-113a-4577-a167-4ebbe9c1d8ff>

Ülesanne

Maarja Sinisalu 2015. Luulekava. – <https://sorimistore.files.wordpress.com/2015/04/suvi-luulekava.pdf>

Hindamismudelid

Ettekanne. Hindamismudelid. –

<https://opetaja.edu.ee/hindamismudelid/index.php?tegevus=vmudel&avid=18&start=10>

Kirjalik eneseväljendus. Hindamismudelid. –

<https://opetaja.edu.ee/hindamismudelid/index.php?tegevus=vmudel&avid=48>

Inga Laidna 2010. Ajaveebid õppetöös. – <http://eestikeeleajaveeb.wikispaces.com/>

Audio

Luulelahing. ERR 2013-2015. –

<http://vikerraadio.err.ee/listing/luulelahing#?page=1&pagesize=20&phrase=&from=&to=&path=luulelahing&showAll=false>

Audiovideo

100 luulepärlit. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/100-luuleparli/kultuur/31>

Luuletus. ERR 2009-2010. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/luuletus/kultuur/31>

Väike luulesaade. ERR 1986-1996. – <https://arhiiv.err.ee/seeria/vaike-luulesaade/kultuur/31/default/1>

Luulekava. Õpilastöö. – <https://www.youtube.com/watch?v=HzbnH3m1-jw>

Luulekava. Õpilastöö. – <https://www.youtube.com/watch?v=yUvJ72WjQSw>

Luulekava. Õpilastöö. – <https://www.youtube.com/watch?v=yQ2QWteIKAI>

Tekst

Mari Peegel 2011. Luule ettelugemise peen kunst. EPL 12.03. – <http://epl.delfi.ee/news/kultuur/luule-ettelugemise-peen-kunst?id=51293424>

Arvustuste võistlus „Ulakass“. Juhend ja tööde näiteid. – <http://tammegymnaasium.ee/ulakass/>

Ene Hiiepuu, Jaanali Koppel. Luulehommiku korraldamine. Tunnikavad. –

www.tlu.ee/UserFiles/Haapsalu%20Kolledž/Õpetajale/materjalid/2.tunnikava.pdf

Kristi Semidor. Luuletuse päheõppimine – kas Jakobsoni-aegne jäänuk? Koolielu. –

<http://koolielu.ee/info/readnews/64122/luuletuse-paheoppimine-%E2%80%93-kas-jakobsoni-aegne-jaanuk>

Ivika Hein 2010. Ettekanne loetud teosest. – <http://oppekava.innove.ee/ettekanne-loetud-teosest/>

Andrus Org 2010. Kujundav hindamine kirjanduse õpetamisel. –

<http://oppekava.innove.ee/kujundav-hindamine-kirjanduse-opetamisel/>

Küllike Veede. Osaline iseendaga. Jutud, näidendid jm lood. – <http://osaline-iseendaga.weebly.com/>

Lips, M. & Mäekivi, Ü. (2011). Loovus. Võtteid loovuse arendamiseks eesti keele ja kirjanduse tundides. Tallinn: Koolibri

Magistritöö

Pille Leola 2012. Loovkirjutamine mina-pildi kujundamise abivahendina. Töölehed. –

https://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/29973/PilleLeola2012_omag.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kirjandustekstide valik.

II kooliastmes käsitletavad tekstid ja terviklikult loetavad kirjandusteosed valitakse arvestusega, et esindatud oleksid kõik järgmised teemavaldkonnad.

Väärtused ja kõlblus. Enesehinnang. Ausus enese ja teiste vastu. Iseenda ning teiste vajadused ja huvid. Arusaamine heast ja halvast. Õiglus ja ebaõiglus. Kiiduväärne ja taunitav. Erinevus teistest. Minu hobid ja huvid. Minu tervis ja tulevik. Rikkuse ja vaesusega seotud probleemid. Kohustused ja vastutus. Üksiolek ja hirmud.

Kodus ja koolis. Perekond. Kodu turvalisus. Vägi-vald kodus. Armastus oma kodu ja koduste vastu.

Suhted vanemate, kasuvanemate ja vanavanematega. Suhted õdede, vendade, teiste lähisugulastega.

Poiste ja tüdrukute suhted. Sallivus teistsuguste inimeste suhtes. Abivajaja ning aitaja. Nohiklikkus ja tõrjutus. Piir oma ja võõra vahel. Piir lubatu ja lubamatu vahel

Omakultuur ja kultuuriline mitmekesisus. Rahvuskultuuri eripära ja olulisus rahvale. Matkamine kodukohas ning reisimine kauges maades. Kultuuride mitmekesisus. Erinevate rahvaste uskumused ja tavad. Käitumine erinevates kultuuriruumides. Külalislahkus. Lugupidav suhtumine teistesse

kultuuridesse ja inimestesse. Kultuuriinimesed kui eesti rahvuskultuuri tutvustajad ja hoidjad

Mängiv inimene. Ringmängud ja mängulust. Sõnamängud. Teatri võlumaailm. Leidlik probleemide lahendamine. Iluelamused. Loominguline koostöö. Mängult ja päriselt. Põhjendatud ja põhjendamata riskid

Keskkond ja ühiskonna jätkusuutlik areng. Minu osa looduse hoidmisel. Austav suhtumine elus- ja eluta loodusesse. Hädasolija aitamine. Lemmikloomad ning vastutus nende eest. Aastaaegade omanäolisus

Kodanikuühiskond ja rahvussuhted. Minu juured. Seos mineviku, oleviku ning tuleviku vahel. Traditsioonid ja sündmused, mis tagavad järjepidevuse. Suhe keelesse. Kodupaiga keel. Suhted teiste rahvustega

Teabekeskond, tehnoloogia ja innovatsioon. Avastamisrõõm ja õppimiskogemused. Tänapäevased teabe otsimise ja edastamise võimalused. Internet kui silmaringi avardaja ning infoallikas. Internet kui ohuallikas. Käitumine suhtlusportaalides. Film ja foto kui hetke ning ajaloo jäädvustajad.

Soovituslik loend teoste terviklikuks käsitlemiseks.

Harri Jõgisalu „Veskiratta Madis“ või „Vennikese ja tema sõprade lood“, Andrus Kiviräha „Sirli, Siim ja saladused“, Aino Perviku „Arabella, mereröövli tütar“, Jaan Krossi „Mardileib“, Jaan Rannapi „Viimane valgesulg“, Eno Raua „Kalevipoeg“ või „Roostevaba mõök“, Erich Kästneri „Veel üks Lotte“, James Krüssi „Timm Thaler ehk müüdnud naer“, Astrid Lindgreni „Vennad Lõvisüdamed“ või „Röövlitütar Ronja“, Ferenc Molnári „Pal-tänava poisid“, Christine Nöstlingeri „Vahetuslaps“, Joanne Kathleen Rowlingi „Harry Potter ja tarkade kivi“, John Ronald Reuel Tolkieni „Kääbik“, Mark Twaini „Tom Sawyeri seiklused“, vähemalt üks uudisproosateos omal valikul, üks vabalt valitud luulekogu, vähemalt üks paikkondliku autori proosa- või luuleteos.

Rahvaluuletekstid

Rahvalaulud: töölaulud, laulud tarkusest ja rumalusest, maagilised laulud, loitsud. „Kalevala“ lood. Looma- ja imemuinasjutud. Tekke- ja seletusmuistendid. Hiiu- ja vägilasmuistendid (Kalevipoeg, Suur Tõll). Piiblilood, erinevate rahvaste müüdid. Tarkuse-, õppimis- ja tööteemalised vanasõnad ning kõnekäänud. Paikkondliku algupäraga rahvaluuletekstid, muistendid.

Põhjalikumalt käsitletavad autorid

Sissevaateid Friedrich Robert Faehlmanni, Harri Jõgisalu, Andrus Kiviräha, Friedrich Reinhold Kreutzwaldi, Astrid Lindgreni ja Leelo Tungla ning mõne paikkondlikult tähtsa kirjaniku elu-, tegevus- ja loomingulukku.

Soovitavaid abimaterjale

Veebileht

Tark sein ja raamat. Tiigrihüppe sihtasutus. – <http://tarkraamat.blogspot.com/ee/p/kokkuvote.html>

Rehepapp ehk rahvausundi ja muistendite andmebaas. – <http://www.folklore.ee/rehepapp/>

Kreutzwaldi sajand. Eesti kirjandusmuuseum, autoritekollektiiv. –

http://krzwlive.kirmus.ee/et/lisamaterjalid/ajatelje_materjalid?table=Books

Eesti rahvaluule andmebaasid. Eesti kirjandusmuuseum. – <http://www.folklore.ee/ebaas/>

Kalevipoja teemalised kavandid ja käsitöö. (Eesti Rahvusraamatukogu näituse "Kalevipoeg. Üks ennemuistne eesti jutt" juurde kuuluvad Kalevipoja-teemalised kavandid ja käsitöö). –

<http://www.nlib.ee/html/expo/kalevipoeg/kunst.html>

Edgar Valteri elulugu ja info tema loomingu kohta. – <http://www.pokumaa.ee/index.php?page=32>

Ülesanne

Lugemiskontroll „Harry Potter ja tarkade kivi“ –

http://www.kubbu.com/student/?i=1&a=6093_lugemiskontroll_teosele

Mare Hallop. E. Kippel „Meelis“ 2013. (Lünkharjutus (HotPotatoes test), mis võimaldab vihjeid kasutades kontrollida teose sisu tundmist.) – <http://koolielu.ee/waramu/view/1-1358f433-4aaa-4908-b4df-18fc79086520>

Audio

Kirjanduse tähestik. Koidula, Kreutzwald, Runnel Tammsaare, Kivirähk jt. ERR 2010. –

<https://arhiiv.err.ee/seeria/kirjanduse-tahestik/kultuur/69>

Minu lapsepõlve lemmikraamat. Saale Mellov oma lemmikraamatutest ja loeb nendest katkendeid: Vaclav Ctvrtek "Rumcajs"; J. R. R. Tolkien "Käábik" ja Tove Jansson "Muumitroll". ERR 1989. –

<https://arhiiv.err.ee/vaata/minu-lapsepolve-lemmikraamat-saale-mellov-oma-lemmikraamatutest>

90 raamatut. 1947. Astrid Lindgren „Bullerby lapsed“. –

http://vikerraadio.err.ee/v/90_raamatut/saated/022a0da0-4f1e-423b-80df-f41411d479bc/90-raamatut-1947-astrid-lindgren-bullerby-lapsed

Audiovideo

Lemmikraamat: Leelo Tungal. ERR 1992. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/lemmikraamat-leelo-tungal>

100 luulepärlil: Imeline laas. Jaan Kross. Loeb Jaan Rekkor. ERR 2011. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/100-luuleparli-imeline-laas-jaan-kross-loeb-jaan-rekkor>

Lapsepõlve lemmikkirjanik. Astrid Lindgren. ERR 1989. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/lapsepolve-lemmikkirjanik-astrid-lindgren>

Tähelaev: Ilon Wikland. ERR 16.09.2012. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/tahelaev-ilon-wikland>

Tuhat tutvust: Eno Raud. ERR 29.09.1984. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/tuhat-tutvust-eno-raud>

Huck: 1. Emajõe Suveteatri vabaõhuetendus Mark Twaini teoste "Tom Sawyeri seiklused" ja "Huckleberry Finni seiklused" ainetel. ERR 2002 – <https://arhiiv.err.ee/vaata/huck-1>

Pal-tänava poisid. ERR 1987. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/pal-tanava-foisid>

Eestimaa kuulsad inimesed: Kreutzwald. ERR 2009. – <https://arhiiv.err.ee/vaata/eestimaa-kuulsad-inimesed-kreutzwald>

Sirli, Siim ja saladused, kuuldemäng. ERR 2006. – <https://arhiiv.err.ee/samast-seeriast/sirli-siim-ja-saladused-sirli-siim-ja-saladused-12-osa/date-desc/koik>

Tekst

Lugemiskontrolle. Miksike. – <http://www.miksike.ee/docs/lisa/lugemiskontrolle.htm>

Lugemiskontrolle. Koolielu. –

<http://koolielu.ee/waramu/search/sort/created/keywords/lugemiskontroll>

Kreutzwald „Kalevipoeg“. E-raamat. – <https://et.wikisource.org/wiki/Kalevipoeg/Soovituseks>

Meedia. Folkloor. Mütoloogia. Eesti Kirjandusmuuseumi rahvausundi ja meedia töörühm. –

<http://www.folklore.ee/pubte/meedia/>

Eesti rahvaluule e-väljaanded. Eesti kirjandusmuuseum. – <http://www.folklore.ee/pubte/eraamat/>

Külliki Kask. Lugemiskontrolle põhikoolile. Avita 2003.

Tiina Vapper. Andrus Kivirähk: „Lastele kirjutamiseks on oma nipid“ 18. dets. 2015 Õpetajate Leht. –

<http://opleht.ee/27363-andrus-kivirahk-lastele-kirjutamiseks-on-oma-nipid/>

Tervikteoste käsitus

Kirjandusõpetus põhikoolis I. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 1. Tallinn, Avita: 2003

Kask, K. Lugemiskontrollid. Naudi õpetamist! III. Eesti Emakeeleõpetajate Selts 2015

Kirjandusõpetus põhikoolis II. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 2. Tallinn: Avita 2004

Kirjandusõpetus põhikoolis III. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised 3. Tallinn: Avita 2005

Kirjandusõpetus põhikoolis IV. Tallinn: Avita 2007

Kirjandusõpetus põhikoolis V. Tallinn: Avita 2008

Tervikteoste käsitlemine põhikoolis. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi toimetised VII. EES 2014